

Viktige fugleområder i Europa er kartlagt

Flere lokaliteter i Norge har så store bestander av sangsvane at de defineres som internasjonalt viktige fugleområder. I Akershus har Vorm-Andelva samt Nordre Øyeren og Sørumsneset så store vinterbestander av arten at de er definert som viktige fugleområder. I trekketidene oppfyller Leksdalsvatnet i Nord-Trøndelag og Storsjøen i Odal, Hedmark også kriteriene. Foto: Erlend Haarberg.

Av: **Terje Lislevand**

Organisasjonen BirdLife International gav nylig ut bokverket *Important Bird Areas in Europe*. Dette utgjør den mest komplette oversikten som noensinne er presentert over de viktigste fugleområdene i vår verdensdel. Verket forventes å bli et viktig redskap for forvaltningen av våre fuglebestander i årene som kommer, og denne artikkelen gir en kort innføring i arbeidet som ligger bak, med særlig vekt på utvelgelsen av de norske områdene.

Alt i 1989 gav daværende International Council for Bird Preservation, nå BirdLife International, ut boken *Important Bird Areas in Europe* (viktige fugleområder i Europa; såkalte IBAs; Grimmett & Jones 1989). Formålet var å presentere europeiske områder som var spesielt viktige å ta hensyn til i forvaltningen av våre fuglebestander. I år — drøyt 10 år senere — er et nytt bokverk med samme tittel kommet ut.

Om du sitter med de to utgavene foran deg er det én forskjell som du garantert vil

legge merke til før du i det hele tatt begynner å bla i noen av dem; nemlig volum. Utgaven fra 1989 er riktig nok tykk, men det siste verket er ikke bare tykkere og trykket i større format, det foreligger også i to bind! Mer enn 3600 områder som dekker 7% av Europas areal er registrert som IBAs og omtales og beskrives i den siste utgaven. Dette tilsvarer en økning på 1175 lokaliteter i forhold til i 1989, og IBA-arealet har økt med hele 130%. I alt finnes 378 fuglearter i de registrerte områdene. Arbeidet med datainnsamling, vurdering og sortering av de ulike områdene er utført

av BirdLifes samarbeidspartnere over hele Europa, blant annet NOF. Hvert enkelt land har derfor hatt egne koordinatorene av dette arbeidet, både på lokalt og nasjonalt plan, og et stort antall mennesker har deltatt for å gjøre oversikten mest mulig komplett.

IBA-konseptet og utvelgelse av lokaliteter

BirdLife Internationals IBA-program er et globalt tiltak for å identifisere og sette fokus på de fugleområdene som er viktigst

Tabell 1. En oversikt over de ulike kategorier og kriterier (i kursiv) som ligger til grunn for utvelgelsen av våre internasjonalt viktige fugleområder (unntatt gruppe C som har størst relevans for EU-land).

Global verdi

A1. Art av global verneinteresse

Området inneholder et betydelig antall av en globalt truet art

A2. Art med begrenset utbredelse

Området utgjør en viktig del av utbredelsesområdet til en endemisk art

A3. Biomtilknyttede arter

Området inneholder en betydelig andel av arter som er spesielt tilknyttet gitte biomer

A4. Ansamlinger

(i) Området inneholder regelmessig mer enn 1% av en biogeografisk populasjon av vannfuglarter

(ii) Området inneholder regelmessig mer enn 1% av en biogeografisk populasjon av en sjøfuglart eller landfuglart

(iii) Området inneholder regelmessig mer enn 20 000 vannfugler, eller mer enn 10 000 par av sjøfugler av en eller flere arter

(iv) Området er en »flaskehals» for minst 20 000 trekkende storker, rovfugler eller traner

Europeisk verdi

B1. Ansamlinger

(i) Området inneholder regelmessig mer enn 1% av en avgrenset vannfuglpopulasjon

(ii) Området inneholder mer enn 1% av en avgrenset sjøfuglpopulasjon

(iii) Området inneholder mer enn 1% av en annen fuglepopulasjon

(iv) Området er en »flaskehals» for 5 000 trekkende storker, eller 3 000 trekkende rovfugler eller traner

B2. Arter med en ugunstig bevarings-situasjon i Europa

Området er et av de viktigste i landet for en art i SPEC-kategori 2 eller 3 (se tekst), og der områdevern kan tenkes å være et passende forvaltningstiltak

B3. Arter med en gunstig bevarings-situasjon i Europa

Området er et av de viktigste i landet for en art i SPEC-kategori 4 (se tekst), og der områdevern kan tenkes å være et passende forvaltningstiltak

sett ut fra et bevaringsperspektiv. Det forventes at opp mot 20 000 ulike områder vil få IBA-status før arbeidet slutføres. Men hva er et IBA, og hvordan foregår utvelgelsen av slike områder?

Et av de grunnleggende kriteriene for et IBA er at fuglelivet i området skal være av stor internasjonal verdi. Derfor trengs det standardiserte mål å vurdere hvert enkelt område ut fra. Til dette bruk har BirdLife utarbeidet et mangfoldig sett av hele 20 kriterier i 14 ulike kategorier for hva som kvalifiserer til IBA-status. En kort oversikt over de kategoriene som har vært viktigst for det norske IBA-arbeidet er gitt i Tabell 1. De tilhørende kriteriene tar gjerne utgangspunkt i ulike lister og bestandsestimater som har blitt utarbeidet av BirdLife på forhånd. Det er derfor ikke gjort i en håndvending å presentere disse kategoriene, langt mindre å sette seg grundig inn i dem. Jeg vil likevel gjøre et forsøk på å gi en kort innføring.

Den geografiske avgrensningen av et IBA følger visse retningslinjer, men generelt må en si at disse er svært løst definerte, og det finnes ingen generell grense for hvor stort et IBA kan være. Det har derfor i høy grad vært lagt opp til bruk av skjønn hos de enkelte nasjonale IBA-koordinatorene på det-te punktet. Grovt sett kan IBA-kategoriene deles i to, der én gruppe sier noe om hvorvidt områder er viktige for fuglelivet på globalt plan (gruppe A), mens den andre vurderer verdien på europeisk plan (gruppe B). I tillegg finnes en gruppe C (kategori 1-7) som gjelder spesielt viktige områder innenfor EU. Mange av kriteriene i denne kategorien er identiske med de vi finner i kategori A og B, eller forholder seg i stor grad til EU-baserte regelverk og lister over truede arter innenfor EU. Den sistnevnte kategorien er følgelig ikke særlig relevant for utvelgelsen av norske IBAs, og jeg går ikke nærmere inn på den her. Alle disse tre kategoriene inneholder imidlertid kriterier som enten legger vekt på hvilke arter som finnes i området (kvalitative kriterier), eller som i større grad fokuserer på antall individer (kvantitative kriterier). Mange områder oppfyller kravene til flere av disse kategoriene.

For å kunne vurdere et område ut fra kvalitative kriterier er det utarbeidet en liste over globalt truede fuglearter som finnes i Europa. Denne listen tar utgangspunkt i generell bestandsstørrelse og bestandstrend for hver enkelt art, og i Norge finner vi fem slike arter (se under). Det er imidlertid ikke nok at artene finnes innenfor et område for

at dette skal kvalifisere som IBA – en må også ta hensyn til antallet som finnes der. For å beregne hvor mange par som må være til stede har en derfor tatt hensyn til europeisk bestandsstørrelse vurdert opp mot artens kroppsstørrelse og/eller om den hekker spredt eller i kolonier. De resulterende terskelverdiene varierer mellom ulike arter fra 2 til 20 par. Andre kvalitative kriterier tar også hensyn til at noen arter har en svært snever (endemisk) utbredelse, eller om et område har et stort antall arter som er spesielt tilknyttet ulike biomer i Europa. For Norge sin del omfatter sistnevnte kategori arter i det arktiske/tundrabiomet og det boreale biom.

I kategoriene B2 og B3 finner vi de områdene som huser såkalte SPEC-arter (*Species of European Conservation Concern*; arter med et spesielt europeisk forvaltningsansvar) i kategoriene 2-4. En liste over disse artene er presentert av Tucker & Heath (1994), og i Norge med Svalbard hekker til sammen 113 slike arter. Dersom et land har mer enn én prosent av den totale europeiske bestanden av en SPEC-art har en da mulighet til å velge ut et antall viktige områder som IBAs for disse artene. Øvre grense for hvor mange IBAs som kan velges ut på bakgrunn av dette kriteriet er avhengig av hvor stor andel av den totale europeiske bestanden som finnes innenfor landets grenser. I Norge kunne vi for eksempel definere opp til fem ulike områder som IBAs kun ut fra forekomsten av fiskeørn, der rundt to prosent av den totale europeiske bestanden finnes innenfor våre landegrenser.

Med hensyn på kvantitative mål på et områdes kvaliteter som IBA tar en ganske enkelt utgangspunkt i tellinger av fugl innenfor området. Ut fra kriterium A4iii ligger grenseverdien for et IBA på 10 000 hekkepar eller 20 000 individer. Dette har for eksempel vært et mye brukt kriterium ved utvelgelsen av norske sjøfuglkolonier. Et alternativ i denne sammenhengen er om det i et område finnes mer enn én prosent av en fuglepopulasjon. I Norge har vi for eksempel flere lokaliteter som under trekketidene huser mer enn én prosent av hvitkinngås- og kortnebbgåspopulasjonen fra Svalbard, og også enkelte våtmarker på Østlandet som faller inn i denne kategorien på grunn av at en der i perioder har en relativt stor forekomst av sangsvane.

Som en ser er utvelgelsen av et IBA i høy grad avhengig av de til en hver tid tilgjengelige bestandsestimater på flere nivåer. Først og fremst gjelder dette ved fastset-

Viktige fugleområder i Norge

Finmark

1. Øvre Pasvik
2. Neiden og Munkefjord
3. Varangerfjord
4. Hornøy og Reinøy
5. Makkaurhalvøya (Syltefjordstauran)
6. Kongsøy
7. Tanamunningen
8. Omgangsstauran
9. Sværholtklubben
10. Gjesværstappan
11. Hjemsøy
12. Indre Porsangerfjord
13. Alta-Kautokeino-vassdraget
14. Loppa

Troms

15. Nord-Fugløy
16. Sør-Fugløy
17. Sørkjosen

Nordland

18. Bleiksvøy
19. Skogvoll (inkl. Skarvklakken)
20. Andøya
21. Anda
22. Langøya
23. Nykvåg
24. Værøy
25. Røst
26. Saltstraumen
27. Fugløy
28. Svenningen-Risvær
29. Lovunden
30. Vega

Nord-Trøndelag

31. Sklinna
34. Indre Trondheimsfjorden våtmarkssystem
35. Leksdalsvatn
36. Stjørdalsfjorden

Sør-Trøndelag

32. Froan
33. Ørland våtmarkssystem
37. Gaulosen
38. Havmyran

Møre og Romsdal

39. Smøla
40. Runde

Oppland/Sør-Trøndelag

41. Dovrefjell

Buskerud/Hordaland/Telemark

42. Hardangervidda

Rogaland

43. Kjørholmene sjøfuglreservat
44. Jæren våtmarkssystem

Vest-Agder

45. Lista våtmarkssystem
46. Skjernøy, søndre skjærgård

Aust-Agder

47. Nedre Setesdal

Østfold

48. Vannsjø
49. Aukerfjella

Akershus

50. Nordre Øyeren og Sørumsneset
51. Vorma-Andelva

Hedmark

52. Storsjøen

Figur 1. Viktige fugleområder (Important Bird Areas) i Norge.

telsen av de ulike terskelverdiene nevnt ovenfor, der både nasjonale og internasjonale bestandsanslag veier tungt, men også på lokalplanet der en sortering mellom de viktigste områdene skal foretas. Med alle de usikkerhetsmomentene som ligger inne i de ulike bestandsvurderingene vil det være rimelig å anta at framtidig IBA-arbeid vil føre til justeringer og endringer i den listen over europeiske IBAs som nå

foreligger. Arbeidet er derfor en kontinuerlig prosess som på ingen måte er avsluttet med denne bokutgivelsen.

Viktige fugleområder i Norge

Totalt er 52 områder i fastlands-Norge blitt funnet verdig IBA-status (Fig. 1), mens det tilsvarende antallet for Svalbard er 14 (Fig. 2). I alt 11 av områdene som var tatt med

fra fastlandet i boka fra 1989 ble nå funnet å ikke tilfredsstillte kriteriene som stilles til et IBA, mens fire områder på Svalbard ble ekskludert.

En stor andel av de norske IBA-ene dreier seg om sjøfuglkolonier, særlig på Svalbard og i Nord-Norge. Vi har også en rekke områder som er særlig viktige som overvintringsområder og/eller rasteplasser for

Sjøfuglkolonier utgjør mange av de områdene som har IBA-status i Norge, og alle er den sjøfugl-arten som oppfyller IBA-kriteriene i flest områder. Elleve sjøfuglkolonier i Norge har så store bestander av alle at de oppfyller IBA-kriteriene bare for den arten. Hele den norske hekkebestanden finnes faktisk i kolonier som har status som IBA-områder! Foto: Gunnar Gundersen.

vann- og vadefugler, slik som Varangerfjorden, Neiden og Munkefjorden, Porsangerfjorden, Balsfjorden, flere lokaliteter rundt Trondheimsfjorden, sjøområdene rundt Vega og Smøla, Nordre Øyeren, samt Jæren og Lista våtmarkssystemer.

Enkelte av de norske IBA-ene er viktige på grunn av deres betydning som oppholdssted for artene dverggås, stellerand, havørn, åkerrikse og dobbeltbekkasin som alle gis høy verneprioritet på globalt plan. Varangerfjorden er således av stor betydning for Europas største forekomst av stellerand, og er også viktig for den globalt truede dverggåsa. Viktigst for dverggås er imidlertid Valdakmyra i den indre delen av Porsangerfjorden. Når det gjelder havørnbestanden stiller Norge i en egen klasse, der en rekke lokaliteter langs kysten vår ville kvalifisere som IBA ut fra forekomsten av denne globalt truede arten alene. Vi har imidlertid begrenset oss til å plukke ut noen spesielt viktige områder, der særlig Smøla peker seg ut med sin høye tetthet av arten. Havørna finnes ellers innenfor en rekke andre lokaliteter som også oppfyller andre kriterier. I tillegg til de mange vannfuglene i Jæren våtmarkssystem finner en også her landets viktigste

bestand av åkerrikse. Hardangervidda og Dovrefjell er inkludert på bakgrunn av forekomsten av dobbeltbekkasin.

Få norske områder har blitt valgt ut etter biomkriteriet. På fastlandet gjelder dette kun Pasvik (boreal barskog) og Varangerfjorden (Arktis/tundra), mens Kongsfjorden og Bjørnøya på Svalbard begge er funnet å ha et tilstrekkelig antall arter hvis utbredelse i stor grad er begrenset til Arktis/tundra-biomet. Alle disse områdene har imidlertid også andre kvaliteter i tillegg. De fire følgende norske områdene er definert som IBA kun ut fra at de oppfyller kriteriet om å huse et stort antall arter i SPEC-kategori 2 med en relativt stor bestand i Norge: Alta-Kautokeino (viktig for jaktfalk), nedre del av Setesdalen, Vannsjø og Aukerfjella (viktig for fiskeørn).

IBA-arbeidet og naturforvaltningen

Intensjonen med BirdLifes IBA-program er å identifisere og dokumentere de viktigste fugleområdene i verden, for på denne måten å skaffe til veie en oversikt over fuglelokaliteter med et stort behov for forvaltning og vern. BirdLifes seriøse fuglevernarbeid legges definitivt merke

til ut over kretsen av rent ornitologisk interesserte og langt inn i de mer generelle natur-vern miljøene. Den nye oversikten for viktige fugleområder i Europa vil derfor trolig bli et tungtveiende referanseverk for beslutningstakere innen naturforvaltningen på både regionalt, nasjonalt og internasjonalt nivå.

I Norge har NOF allerede før IBA-arbeidet var ferdig vært i dialog med Direktoratet for Naturforvaltning i forbindelse med oppretting av nye RAMSAR-områder. Det har fra de norske myndighetenes side vært ønskelig å vurdere våre IBAs opp mot kravene i RAMSAR-konvensjonen for muligens å gi de områdene som passer best, og som ikke allerede har det, denne høye internasjonale vernestatusen. Det er derfor mulig at vi i nær framtid vil få opprettet flere slike verneområder innenfor de nye IBA-ene.

Innenfor EU har IBA-programmet for lengst oppnådd høy status som et redskap i praktisk naturforvaltning. Resultatene fra 1989 har endog blitt brukt som vurderingsgrunnlag av selveste EU-domstolen i en sak der det hersket tvil om Nederland hadde oppfylt kravene til vern av naturområder

(såkalte Special Protection Areas, SPAs) som stilles i EUs eget fuglevernordirektiv. Det er dessuten stor overlapp mellom de kriteriene som EU bruker til å identifisere sine viktigste fuglevernrområder og IBA-kriteriene. Det er derfor all grunn til å gå ut fra at det enorme arbeidet som ligger bak BirdLifes siste bokutgivelse vil få stor betydning for internasjonalt fuglevernarbeid. Selv om Norge ikke er EU-medlem, vil det være svært oppsiktsvekkende om ikke dette også blir tilfelle her hjemme.

Litteratur

Grimmett, R. F. A. & Jones, T. A. 1989. *Important Bird Areas in Europe*. Cambridge, UK: International Council for Bird Preservation (ICBP Technical Publication 9).

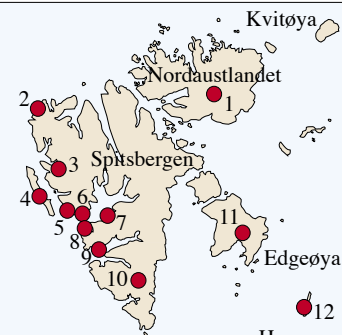
Tucker, G. M., & Heath, M. F. 1994. *Birds in Europe: their conservation status*. Cambridge, U.K.: BirdLife International (BirdLife Conservation Series no. 3).

Forfatterens adresse: Terje Lislevand, Foss-winkelsgt. 21, 5007 Bergen.

Viktige fugleområder på Svalbard & Jan Mayen

1. Nordøst-Svalbard naturreservat
2. Nordvest-Spitsbergen nasjonalpark
3. Indre deler av Kongsfjorden
4. Forlandet nasjonalpark
5. Daudmannsøyra
6. Alkhornet
7. Fuglefjella
8. Nordenskiöldkysten inkludert Kapp Linné fuglereservat
9. Ingeborgfjellet
10. Sør-Spitsbergen nasjonalpark
11. Sørøst-Svalbard naturreservat
12. Hopen
13. Bjørnøya
14. Jan Mayen

14 Jan Mayen

Figur 2. Viktige fugleområder (Important Bird Areas) på Svalbard & Jan Mayen.

Kowa — generasjonenes teleskop

Siden 1946 har Kowa utviklet høykvalitets teleskoper til glede for flere generasjoner naturinteresserte. Vi er stolte av at mange fortsatt bruker de første TS-1 modeller i dag.

Kowa utvikler kontinuerlig teleskoper som blir stadig bedre. Det er ikke tilfeldig at Kowa er blant de aller mest solgte teleskoper i USA og Europa.

Kowa-serien dekker alle behov, fra det nye lyssterke og vanntette TSN-820 med 82 mm. frontlinse, til det nyeste Kowa TS-500 som også er vanntett og bare veier 395 gram. Prisen er heller ingen byrde, fra kun kr. 1859, 00.

Nå kan du også få rimelige nitrogenfylte og vanntette Kowa-kikkerter med takkantprismer i 8x45 og 10x45.

Ta kontakt med en av våre forhandlere og spør etter Kowa. Til glede for deg og dine barnebarn!

(På bildet ser du TSN-820)

